

พ.ร.บ. คณะสงฆ์

เรื่องเก่า ที่เที่ยงกันใหม่

ข้อคิดเก่าๆ

ของ
พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

คำปรารภ

ในระยะเวลาประมาณ ๑ ปีที่ผ่านมา ได้มีการนำเสนอ ร่างพ.ร.บ.คณะสงฆ์ ฉบับที่มหาเถรสมาคมเห็นชอบแล้วเข้าสู่สภา เพื่อให้เป็นกฎหมายรองรับการจัดตั้งสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ขึ้น ต่อมาภายหลังมีผู้คัดค้านเนื้อหาสาระในพ.ร.บ.คณะสงฆ์ ฉบับดังกล่าว จึงเป็นชนวนก่อให้เกิดข้อถกเถียง และก่อให้เกิด ความขัดแย้งสร้างความแตกแยกขึ้นในหมู่ชาวพุทธอย่างกว้างขวาง

ตามความเป็นจริง เรื่อง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ และการที่จะ แก้ไขปรับปรุงนั้น เป็นเรื่องเก่ามาก ไม่ควรจะมีการกล่าวโทษใครๆ ท่านใดในปัจจุบัน ท่านที่รักพระพุทธศาสนา และต้องการจะ รักษาพระธรรมวินัยจริงๆ ควรจะศึกษาความเป็นมาตั้งแต่สมัย ก่อนๆ แล้วมีความสามัคคีช่วยกันทำปัจจุบันให้สมบูรณ์

เนื่องจากพ.ร.บ.คณะสงฆ์เป็นเรื่องเก่า ความคิดเห็นในเรื่อง พ.ร.บ.คณะสงฆ์นั้นจึงไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เป็นเรื่องเก่าที่เคยมีข้อ ถกเถียงกันมาก่อนแล้ว เมื่อกลับไปศึกษาและค้นดูก็ได้พบข้อ เขียนเก่าๆ ของ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) เรื่อง “ข้อคิดเห็น เบื้องต้น เกี่ยวกับการปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์” ซึ่งเขียนไว้ ตั้งแต่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๒ ซึ่งได้ให้ข้อคิดและวิจารณ์ไว้ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์นั้นควรมีแนวทาง ตลอดจนหลักการอย่างไร และ

ล่าสุดได้สรุปข้อคิดเกี่ยวกับพ.ร.บ.คณะสงฆ์ เอาไว้สั้นๆ ในหนังสือเรื่อง “ภัยแห่งพระพุทธศาสนาในประเทศไทย” หน้า ๖๗-๗๑ พิมพ์ครั้งแรกในเดือน กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ที่ฉบับมหาเถรสมาคมเห็นชอบ ได้เดินหน้าไปแล้ว ถึงขั้นออกจากกฤษฎีกา และผ่านที่ประชุมคณะรัฐมนตรีไปแล้วในรอบแรก เพื่อให้สิ่งที่เดินหน้าไปแล้ว เดินต่อไปดียิ่งขึ้น เพิ่มส่วนดีมากขึ้น และทำให้เกิดการปรับเนื้อหาของตัวบทกฎหมายให้เข้ากับสภาวะความเป็นไปของคณะสงฆ์ในปัจจุบัน โดยมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์ทั่วประเทศ อันจะมีผลทำให้ชุมชนชาวพุทธเข้มแข็ง และเป็นกำลังให้แก่ประเทศชาติ

หวังเป็นอย่างยิ่งว่า ข้อคิด ของ พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต) เกี่ยวกับพ.ร.บ.คณะสงฆ์ จะเป็นประโยชน์ในการเพิ่มกำลังสร้างสรรคสิ่งที่ดีงามในเรื่อง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ นี้ต่อไป

มูลนิธิพุทธธรรม

๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕

กองทุนวัดศรีสุราษฎร์ สำนักงานเลขานุการ มูลนิธิพุทธธรรม ๕.คณะสงฆ์	
เช็คเลขที่
วันที่	15 มิ.ย. 51
เลขปรียญ	๑๕

พ.ร.บ.คณะสงฆ์
ที่จะช่วยให้พระพุทธศาสนาพ้นภัย*
พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)

**พ.ร.บ. สงฆ์ จะไม่มีความหมาย
ถ้าไม่ป็นฐานรองรับธรรมวินัย
และไม่เป็นประกันให้พระเณรเจริญในไตรสิกขา**

...พระธรรมวินัยเป็นเนื้อเป็นตัวของพระพุทธศาสนา
ตัวแท้ของพระพุทธศาสนา อยู่ที่พระธรรมวินัย จะรักษา
พระพุทธศาสนา ก็ต้องรักษาพระธรรมวินัย และยึดเอาพระธรรม
วินัยเป็นหลักเป็นเกณฑ์ของพระพุทธศาสนา

เราจะรักษาพระธรรมวินัย และเอาพระธรรมวินัยมา
ตั้งเป็นหลักเป็นเกณฑ์ได้อย่างไร ก็ต้องมีการศึกษาเล่าเรียน
เมื่อเล่าเรียนก็รู้ เมื่อรู้แล้วนำมาปฏิบัติ พระธรรมวินัยก็
ปรากฏออกมาในการประพฤติปฏิบัติ นั้น เช่น ในจริยาวัตร
ของพระเณรเป็นต้น และเมื่อคนประพฤติปฏิบัติตามพระธรรม
วินัยที่พระเณรนำมาสั่งสอน ประชาชนก็จะได้ประโยชน์จาก
พระพุทธศาสนา เช่น ทำให้สังคมดีมีศีลธรรม อยู่กันสงบเรียบร้อย
ร่มเย็นเป็นสุข และชีวิตพัฒนาตึ่ยิ่งขึ้นไป

ถ้าตัวเราเองไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย แต่ช่วย
สนับสนุนพระเณรให้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ก็เท่ากับช่วย
รักษาสืบต่อพระพุทธศาสนา ยิ่งถ้าตัวเองก็ศึกษาเล่าเรียนพระ
ธรรมวินัยด้วย สนับสนุนผู้อื่นด้วย ก็ประเสริฐที่สุด

* ตัดตอนจากหนังสือ “ภัยแห่งพระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย”
หน้า ๖๗-๗๑ พิมพ์ครั้งแรก กุมภาพันธ์ ๒๕๔๕

พระพุทธเจ้าทรงปกครองคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ทรงจัดตั้งวางระเบียบต่างๆ ก็เพื่อให้พุทธบริษัท คือพระสงฆ์และประชาชน ได้ประโยชน์จากพระธรรมวินัยที่พระองค์ได้ทรงสั่งสอนพูดง่ายๆ ว่าคนทั้งหลายจะมาเอาพระธรรมวินัยจากพระองค์ เพราะฉะนั้นพระพุทธเจ้าจึงทรงจัดระเบียบพระสงฆ์ และวัดวาอารามให้มั่นใจว่า พุทธบริษัททุกคนจะได้ธรรมวินัยไปอย่างดีที่สุด เรียกว่าพระธรรมวินัยนั้นแหละเป็นเป้าหมายของการปกครองคณะสงฆ์ และก็เป็นหลักเป็นเกณฑ์ในการจัดการปกครองนั้นด้วย

คนจะได้ประโยชน์จากพระพุทธศาสนา คือจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธองค์ทรงสั่งสอน ก็ด้วยการศึกษาเล่าเรียนประพฤติปฏิบัติตามพระธรรมวินัยนั้น ที่ท่านเรียกว่าไตรสิกขา ให้พระเถระเป็นต้น เจริญในศีล สมาธิ ปัญญา

ถ้าจัดการปกครอง จัดระเบียบพระสงฆ์และวัดวาอาราม ให้เป็นเครื่องกำกับหรือเกื้อหนุนให้พระเถระได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย จนมั่นใจได้ว่า พระเถระเหล่านั้นจะเจริญงอกงามในศีล สมาธิ ปัญญา และสามารถมาสอนประชาชนให้รู้เข้าใจประพฤติปฏิบัติในทาน ศีล ภาวนา ดำเนินชีวิตให้ดีงาม และช่วยกันสร้างสรรค์สังคมได้ ก็พูดได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์และการจัดตั้งวางระเบียบการคณะสงฆ์นั้นประสบความสำเร็จ

แต่ถ้าปกครองกันไปแล้ว จัดตั้งวางระเบียบไปแล้ว ไม่เกิดผลตามนี้ ไม่ว่าจะมียัตถุ อาคาร สถานที่ หรืออะไรๆ มากมายเพิ่มขึ้นมา หรือแม้แต่ลงโทษคนร้ายได้เฉียบขาดรุนแรง ก็ต้องพูดว่าเป็นความล้มเหลว

เวลานี้พูดกันว่า จะแก้ไข พ.ร.บ.คณะสงฆ์ จะออกกฎหมายคณะสงฆ์ใหม่ ก็ควรจะมีความชัดเจนว่า จะออกกฎหมายมาเพื่ออะไร จะปกครองเพื่ออะไร จะจัดระเบียบการคณะสงฆ์เพื่ออะไร

ถ้าต้องการจัดการปกครองคณะสงฆ์ เพื่อดำรงรักษาพระพุทธศาสนา เพื่อให้พระพุทธศาสนาปรากฏ และให้พระพุทธศาสนาเกิดประโยชน์แก่ชีวิตแก่สังคมประเทศไทย พ.ร.บ.หรือกฎหมายคณะสงฆ์นั้นก็ต้องมีพระธรรมวินัยเป็นหลักเป็นเป้าหมาย **กฎหมายจะต้องเป็นเครื่องมือที่จะรองรับพระธรรมวินัย และเป็นหลักประกันที่จะให้พระธรรมวินัยโดดเด่นออกมาเป็นหลักเป็นเกณฑ์ และออกมาสู่การรู้เข้าใจและการประพฤติปฏิบัติของพระสงฆ์และพุทธศาสนิกชนทั้งปวง**

พร้อมกันนั้น พ.ร.บ. หรือกฎหมายคณะสงฆ์ ก็จะต้องเป็นเครื่องกำกับ และเป็นหลักประกันให้พุทธบริษัท โดยเฉพาะพระภิกษุสามเณร ได้ศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยที่เป็นเนื้อตัวของพระพุทธศาสนานั้น และมีความประพฤติศีลาจารวัตร มีจิตสำนึก มีคุณธรรม มีปัญญารู้เข้าใจ เจริญออกงามขึ้นมา เป็นพระเณรที่ดีมีคุณภาพ สามารถทำหน้าที่ต่อพุทธบริษัท ด้วยการให้ธรรมแก่ชาวบ้าน หรือใช้วัดเป็นที่บำเพ็ญประโยชน์แก่ญาติโยมประชาชนตามหลักธรรมทานได้

พูดง่าย ๆ ว่า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ต้องช่วยกำกับให้พุทธบริษัท เจริญในไตรสิกขา คือ ทำให้พระธรรมวินัยเกิดประโยชน์แก่ชีวิตและสังคมประเทศไทย ด้วยไตรสิกขา

อย่างน้อยง่ายและสั้นที่สุดว่า ถ้า พ.ร.บ. หรือกฎหมายคณะสงฆ์นี้ จะเป็นเครื่องกำกับและเป็นหลักประกันให้การคณะสงฆ์ไทยทั้งหมดยังเป็นระบบการ "บวชเรียน" คือ บวชเพื่อเรียนหรือบวชแล้วต้องศึกษาปฏิบัติตามพระธรรมวินัย แค่นี้ การออก พ.ร.บ.คณะสงฆ์นั้นก็คุ้มค่า บรรลุวัตถุประสงค์

แต่ถ้าไม่เกิดผลอย่างนี้ ถึงจะตรากฎหมายให้วิจิตรพิสดารเพียงใด ก็ต้องพูดว่าล้มเหลว ไร้ความหมาย

ที่ว่าให้ พ.ร.บ. คณะสงฆ์เป็นหลักประกันระบบการบวชเรียนนั้น จะต้องเน้น และทำให้มั่นใจว่า จะต้องให้มาตรการนี้เกิดขึ้นที่วัดซึ่งอยู่กับชุมชนเล็กน้อยทั้งหลายที่กระจายอยู่ทั่วประเทศไทยนี้

ความสำเร็จของ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ วัดได้ตรงนี้ คือที่วัดและชุมชนหน่วยย่อยๆ ทุกตำบลหมู่บ้าน ถ้าพื้นฟูวัดและชุมชนทั้งหลายขึ้นมาสู่พระธรรมวินัยและไตรสิกขาได้ เมืองไทยจะกลายเป็นประเทศพัฒนาที่แท้จริงแน่นอน

เวลานี้ รู้กันดีว่า พระณรมากมายหรือจะว่าส่วนใหญ่ก็ได้ไม่รู้อรรถวินัย ไม่รู้ว่าพระพุทธรเจ้าสอนอะไร ว่าเชื่อถือหรือประพฤติปฏิบัติอย่างไรเป็นพระพุทธรศาสนา

ที่เราว่าการเรียนท่องจำได้อย่างนกแก้วนกขุนทอง เป็นการศึกษที่ไม่ดี แต่เวลานี้ ถ้าพระณรไทยส่วนใหญ่จำคำสอนของพระพุทธรเจ้าได้บ้าง แม้เพียงอย่างนกแก้วนกขุนทอง ก็ต้องนับว่าดีมากทีเดียว (อย่าดูถูกการเป็นนกแก้วนกขุนทองให้เกินไปนัก แม้นกแก้วนกขุนทองจะพูดแจ้วโดยไม่รู้ความหมาย แต่ก็ช่วยเตือนสติเจ้าของได้และทำให้ขโมยที่แอบเข้ามาชะงักไปหน่อยเหมือนกัน)

สรุปว่า กฎหมายคณะสงฆ์ โดยเฉพาะ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ จะต้องเป็นฐานรองรับให้พระธรรมวินัยปรากฏโดดเด่นขึ้นมาเป็นหลักของพระพุทธรศาสนา และเป็นเครื่องกำกับให้พระภิกษุสามเณรที่บวชเข้ามาแล้วได้เจริญอกงามในศีล สมาธิ ปัญญาตามหลักไตรสิกขา สามารถสั่งสอนธรรม นำประชาชนให้พัฒนาชีวิตและสังคมประเทศชาติสู่ความเจริญมั่นคงและประโยชน์สุขที่แท้จริงยั่งยืน

พูดอย่างสั้นว่า **พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ต้องเป็นฐานรองรับพระธรรมวินัย กำกับพระณรให้เจริญในไตรสิกขา และทำวัดให้เป็นแหล่งแผ่ธรรมขยายปัญญาสู่ชุมชน**

ข้อคิดเห็นเบื้องต้น เกี่ยวกับการปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์* พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต)

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้แต่งตั้งคณะกรรมการศึกษาปัญหาและปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ขึ้น ตามคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ ที่ สป.๕๔๐/๒๕๔๒ ลงวันที่ ๒๖ พฤษภาคม ๒๕๔๒ โดยให้มีหน้าที่ ๔ ประการ โดยเฉพาะข้อ ๑. ว่า “ศึกษาวิเคราะห์ และเสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงระบบการปกครองคณะสงฆ์ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง” นั้น อาตมาขอเสนอข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ ซึ่งรวมถึงเรื่องพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ในขั้นของการทำความเข้าใจเบื้องต้น ดังนี้

ความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องแก้ไขปรับปรุงกฎหมายคณะสงฆ์นั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ได้มองเห็นกันมานานมากแล้ว ดังที่ได้มีการเรียกร้องให้ดำเนินการแก้ไขปรับปรุงหรือออก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ใหม่เป็นระยะๆ ตลอดมาเกินกว่า ๒๐ ปี และไม่เฉพาะมีการเรียกร้องเท่านั้น รัฐบาลที่ผ่านมาหลายสมัยก็ได้เพียรพยายามที่จะดำเนินการในเรื่องนี้ให้สำเร็จแต่ก็ยังไม่ลุล่วง แม้จะมีการออก พ.ร.บ.คณะสงฆ์ (ฉบับที่ ๒) พ.ศ. ๒๕๓๕ ก็

*เขียนไว้เมื่อ วันที่ ๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๒

คล้ายกับเป็นการเสริมแต่ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๐๕ เท่านั้น มิได้เปลี่ยนแปลงหรือปรับปรุงโครงสร้างการปกครองแต่ประการใด

ขณะที่กระทรวงศึกษาธิการยกเรื่องนี้ขึ้นมาพิจารณา ดำเนินการในบัดนี้ ก็ได้มีองค์กรและหน่วยงานอื่นเคลื่อนไหวในเรื่องนี้อยู่ แสดงถึงความรู้ตระหนักต่อความสำคัญและความจำเป็นในเรื่องนี้มากยิ่งขึ้น อีกทั้งสถานการณ์ทั่วไปก็อาจจะถึงขั้นสูงงอม จึงควรจะดำเนินการให้สำเร็จผลอย่างจริงจัง แต่ก็ควรจะได้บทเรียนจากอดีต ทั้งในแง่ที่อาจมีอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ไม่สำเร็จอีก และในแง่ที่จะให้เกิดผลดีแท้จริง โดยไม่ซ้ำความผิดพลาดเก่า

สถาบันพระพุทธศาสนาที่มีคณะสงฆ์เป็นแกนกลาง เป็นสถาบันใหญ่แค่ไหน มีความสำคัญต่อประเทศชาติและสังคมไทยมากเพียงใด คงไม่จำเป็นต้องบรรยาย การพูดเพียงสั้นๆ ว่าเป็นสถาบันใหญ่ ๑ ใน ๓ ของประเทศ อย่างที่เอ่ยอ้างกันอยู่เสมอว่า “ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์” และมีศิขาเป็นสัญลักษณ์อยู่ในธงไตรรงค์ ก็ทำให้มองเห็นได้ชัดเจนเพียงพอ ดังนั้น การปรับปรุงการปกครองคณะสงฆ์ โดยเฉพาะในชั้นโครงสร้างนี้ จึงต้องถือเป็นงานระดับชาติขั้นสูงสุด ตามปกติกระทรวงศึกษาธิการ คงจะเป็นองค์กรสำหรับสนองงานด้านนี้ตามระบบที่รัฐจัดวางมาให้ แต่เมื่อกระทรวงศึกษาธิการมาเป็นเจ้าของเรื่องดำเนินการในงานนี้ ก็คงต้องถือว่า กำลังทำงานระดับชาติขั้นสูงสุดแทนหัวหน้ารัฐบาล

น่าสังเกตว่า ความเพียรพยายามในการวางระบบการปกครองคณะสงฆ์และแก้ไขปรับปรุง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ เท่าที่ผ่านมามุ่งเน้นเรื่องสำคัญ ๒ อย่าง คือ

๑. การจัดรูปแบบการปกครอง โดยพยายามเทียบเคียงอนุโลมตามหรือนำเอารูปแบบการปกครองของรัฐมาเป็นแบบอย่าง

๒. การหาทางจัดวางมาตรการในการควบคุมบังคับ บัญชาลงโทษ ให้เข้มงวดกวดขัน หรือให้ศักดิ์สิทธิ์ได้ผลจริงจัง

ความเพียรพยายามนี้มีจุดหมายที่ตีสอง คือ เพื่ออุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญมั่นคง โดยจัดการปกครองคณะสงฆ์ที่เป็นแกนกลางของสถาบันพุทธศาสนานั้นให้เรียบร้อย

อย่างไรก็ตาม คงต้องให้มีความชัดเจนว่า เราจะจัดการปกครองคณะสงฆ์ให้เรียบร้อยเพื่ออะไร ความเจริญมั่นคงของพระพุทธศาสนาอยู่ตรงไหน และสาระของความเป็นพระสงฆ์คืออะไร

จริงอยู่ รูปแบบ ระบบ และมาตรการต่างๆ เป็นสิ่งจำเป็น และมีความสำคัญมาก จะมองข้ามมิได้ แต่ก็ยังไม่เพียงพอ ถ้าจะเปรียบก็เหมือนเป็นเปลือก หรือเป็นเครื่องมือ การมีเปลือกหุ้มเป็นกรอบที่แข็งแรง หรือมีเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพนั้นสำคัญและดีแน่ แต่จะต้องชัดเจนและมั่นใจว่าเปลือกที่แข็งแรงสวยงามนั้นห่อหุ้มเนื้อหาสาระที่ต้องการ และเครื่องมือที่ดีมีประสิทธิภาพนั้นสนองงานที่ตรงกับวัตถุประสงค์ มิฉะนั้นจะเกิดภาวะคว้างคว้างคลุมเครือ หรือถึงกับใช้ผิดวัตถุประสงค์

คงไม่อาจปฏิเสธได้ว่า การปกครองคณะสงฆ์ที่ผ่านมา ยังพร่ามัวในตัวสาระ และมีวัตถุประสงค์ที่กระจัดกระจาย มองไม่เห็นจุดหมายยอดรวมที่เป้าหมายย่อยๆ ทั้งหลายเข้ามาประสานเป็นอันหนึ่งอันเดียว

ดูเหมือนจะมีแนวโน้มด้วยว่า รูปแบบหรือเครื่องมือนั้นจะสนองวัตถุประสงค์ที่เบี่ยงเบนหรือเขวออกไป ถ้าปรับปรุงการปกครองกันใหม่ แต่ยังจับสาระ และมองจุดหมายยอดรวมไม่ชัด กฎหมายคณะสงฆ์ที่จัดวางใหม่อย่างสวยงาม อาจมีประสิทธิภาพให้เกิดผลในทางลบก็ได้

เพื่อรวบรัด ขอเสนอข้อพิจารณาว่า

๑. สังฆะ คือสถาบันสงฆ์นั้น แม้จะใหญ่โตมาก แต่ไม่พร่ากระจายเหมือนสังคมทั่วไป เพราะเป็นชุมชนพิเศษที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์จำเพาะของตนเองที่แน่นอนชัดเจน และสมาชิกของชุมชน คือพระภิกษุสามเณร ก็มีภารกิจและวิถีชีวิตเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าจับจุดนี้ได้ ก็จะสามารถวางโครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ให้สนองวัตถุประสงค์นั้นและเป็นที่ยอมรับวิถีชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของสังฆะ

๒. สังฆะ เป็นชุมชนที่พระพุทธเจ้าทรงจัดตั้งขึ้นเพื่อเป็นแหล่งอำนวย “สิกขา” คือ การศึกษา ด้วยการเรียนรู้ฝึกหัดพัฒนาตน ดังที่รู้กันดีว่า พระสงฆ์ผู้เป็นสมาชิกของสังฆะนี้ มีหน้าที่เล่าเรียนปริยัติให้รู้ธรรมวินัย-ปฏิบัติตามปริยัตินั้น-และเผยแผ่สั่งสอนธรรมที่ได้เรียนรู้และปฏิบัติแล้วแก่ประชาชนเพื่อ

ประโยชน์สุขแก่ชีวิตและสังคม พุทธสัน ๆ ว่า มีหน้าที่ศึกษาเอง และช่วยผู้อื่นให้ศึกษา พระสงฆ์จึงมีวิถีชีวิตแห่งศึกษา ที่คนไทยเรียกกันมาว่า วิถีชีวิตแห่งการ “บวชเรียน”

๓. การปกครองเกิดขึ้นในสังฆะ ด้วยเหตุผลทางการศึกษา นี้ เริ่มแต่การจัดวางวินัยคือระเบียบกฎเกณฑ์กติกาต่างๆ เพื่อจัดความเป็นอยู่ และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการศึกษา และให้มีอุปัชฌาย์ที่เป็นผู้ปกครอง เพื่อดูแลเอาใจใส่ให้ผู้บวชเข้ามาได้ รับการศึกษา ดังนั้น การปกครองจึงมิใช่เพียงเพื่อความ เป็นระเบียบเรียบร้อย แต่เพื่อให้มีความเรียบร้อยและสภาพเอื้อต่างๆ ที่จะเกื้อหนุนให้ “ศึกษา” ดำเนินไปด้วยดี เพราะถ้าไม่มี “ศึกษา” พระภิกษุผู้เป็นสมาชิกของสังฆะ ก็จะไม่สามารถเข้าถึงจุดหมายของพระศาสนาได้ และการปกครองก็กลายเป็นกิจกรรมที่เลื่อนลอย

ความมุ่งหมายของการปกครองตามหลักธรรมวินัยนั้น มิใช่เพียงเพื่อให้คนได้อยู่สงบเรียบร้อยกันนิ่งๆ เพลินๆ แต่เพื่อให้เขาได้อาศัยภาวะสงบเรียบร้อยเป็นต้นนั้น เป็นโอกาสและเป็นเครื่องเกื้อหนุนต่อการพัฒนาชีวิตให้เจริญงอกงาม สู่จุดหมายที่สูงขึ้นไป

๔. ในวิถีชีวิตแห่ง “ศึกษา” นี้ จึงเห็นได้ชัดว่า ในอดีตพระภิกษุที่เป็นหัวหน้าหมู่คณะ ก็คือ อุปัชฌาย์อาจารย์ ซึ่งเป็นผู้เอื้ออำนวยการศึกษาแก่หมู่ภิกษุสามเณรในความปกครองดูแลของตน พร้อมทั้งสั่งสอนธรรม คือให้การศึกษาแก่ชุมชนโดยรอบ

จึงปรากฏว่า ในสังคมไทย เมื่อไม่นานมานี้ พระภิกษุสามเณร และชาวบ้านยังเรียก เจ้าอาวาสว่า “อาจารย์” ซึ่งแสดง

ให้เห็นว่า ผู้ปกครอง คือผู้ทำหน้าที่ให้การศึกษา หรือว่าการปกครองอิงอยู่กับการศึกษา

๕. ที่เป็นเช่นนั้น ชั้นแรกก็เป็นไปตามหลักการของพระพุทธศาสนาที่กล่าวแล้ว คือ การมีชุมชนขึ้น เพื่อเป็นแหล่งอำนวยความสะดวก การปกครองจึงเป็นเครื่องมือของการศึกษา นอกจากนั้น พระภิกษุที่ปกครองก็ไม่มีทัศนอาชญา คือไม่มีอำนาจบังคับด้วยการลงโทษ เช่น โขย ตี หรือจับใส่คุกตะราง เป็นต้น ถ้าการปกครองไม่อิงอยู่กับการศึกษา ก็ยากที่การปกครองจะได้ผล และนานไป การปกครองสงฆ์ก็จะโน้มไปในทางที่จะต้องพึ่งพาอำนาจบ้านเมืองยิ่งขึ้น

การปกครองที่แฝงอยู่ได้การศึกษา ทำให้การเชื่อฟังหรือปฏิบัติตาม เป็นไปด้วยความศรัทธาเคารพนับถือ มีความจริงใจ และร่วมเย็นด้วยความรู้สึกในพระคุณ แต่ถ้าการปกครองไม่มากับการศึกษา ก็เป็นการปกครองด้วยอำนาจ อาศัยการบังคับ อยู่ด้วยความเกรงกลัว ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นปฏิปักษ์ ร้อนรนและไม่จริงใจ ในที่สุดก็ไม่ได้ผล

คงไม่ปฏิเสธว่า ในระยะหลังนี้ การศึกษาได้เสื่อมทรามลงไป การปกครองแยกตัวออกมาอยู่โดดเดี่ยวหรือต่างหาก คำว่า “อาจารย์” ค่อยๆ เลือนความหมายไป เหลือเพียงสักว่าเป็นคำพูดแล้วก็หายไปเหลือแต่คำว่า “เจ้าอาวาส” ในฐานะผู้ปกครอง ถึงแม้จะวางกฎเกณฑ์ บังคับรุนแรงขึ้น แต่ผลการปกครองยิ่งเสื่อมลง

๖. การปกครองที่เป็นการบังคับ ควบคุม ลงโทษ เป็นการปกครองเชิงลบ อาศัยอำนาจ มุ่งที่การกำจัดคนชั่ว ซึ่งมีแต่จะต้องปราบปรามกันมากขึ้นและรุนแรงยิ่งขึ้น ตรงข้ามกับการปกครองที่มากับการศึกษา ซึ่งเป็นการปกครองเชิงบวก เน้นการสร้างคนดี เพื่อไม่ให้มีคนที่ชั่วที่จะต้องปราบ หรือให้มีคนดีท่วมทับคนชั่ว

๗. มีข้อสำคัญที่ต้องเน้นไว้ด้วยว่า วัดในพระพุทธศาสนา นั้นสร้างขึ้นโดยชุมชน และเป็นของชุมชน กับทั้งจะต้องมีอยู่เพื่อประโยชน์สุขของชุมชนด้วย วัดกับชุมชนจึงดำรงอยู่สืบมาในระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาซึ่งกันและกัน อย่างที่ว่าอาจารย์วัดคือ เจ้าอาวาส ก็เป็นอาจารย์ของชุมชนด้วย ฉะนั้น นอกจากต้องให้เจ้าวัดเป็นผู้อำนวยความสะดวกแก่พระภิกษุสามเณร และคนวัดแล้ว ก็จะต้องให้ท่านสามารถให้การศึกษาหรือสั่งสอนธรรมแก่ชุมชนหรือหมู่บ้านของวัดนั้นด้วย แต่ทั้งนี้ ก็จะต้องให้เจ้าวัดได้ศึกษาธรรมวินัยที่ถูกต้องแท้จริง

พ.ร.บ.คณะสงฆ์ทั้งหลาย ล้วนกำหนดสถานะความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกับคณะสงฆ์ แต่ความสัมพันธ์ระดับบนในส่วนกลางนี้ จะไม่มีความหมายแท้จริง ถ้าไม่มีความชัดเจน และไม่สามารถเสริมสร้างรักษาความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนแต่ละหน่วยย่อยๆ ในระดับพื้นฐานเหล่านี้ไว้ได้

รวมความว่า จุดหมายของพระพุทธศาสนา สาระของพระธรรมวินัย บทบาท ฐานะ ภารกิจ และความหมายทั้งหมดของ

ความเป็นพระสงฆ์ ล้วนแสดงออกและถูกรักษาไว้ในวิถีชีวิตแห่ง “สิกขา” ที่คนไทยเรียกกันว่า การ “บวชเรียน” นี้

สังคมไทยแต่โบราณมา ทั้งที่ไม่มีกฎหมายและระบบการปกครองคณะสงฆ์ ก็ได้สืบต่อพระพุทธศาสนา และรักษาสถาบันสงฆ์ไว้ ด้วยวิถีชีวิตแห่งการบวชเรียน พูดได้ว่า ชาวบ้านรักษาวินัยชีวิตแห่งการบวชเรียนและพระพุทธศาสนาไว้ได้ ด้วยวัฒนธรรมประเพณีซึ่งเป็นกฎหมายชนิดไม่มีลายลักษณ์อักษร แต่สังคมสมัยใหม่ที่ว่าเจริญก้าวหน้า ทั้งที่ตรากฎหมาย จัดตั้งระบบการปกครองอะไรกันใหญ่โต กลับจะทำได้ไม่ได้แม้แต่เพียงจะสืบทอดวิถีชีวิตแห่ง “สิกขา” นั้นไว้ ทั้งนี้ เพราะมักติดกับรูปแบบ แต่จับสาระของสังฆะนั้นไม่ได้

ถ้าวิถีชีวิตแห่ง “สิกขา” หรือวิถีชีวิตแห่งการบวชเรียนนี้ ยังคงอยู่พระพุทธศาสนาก็อยู่ พระธรรมวินัยก็มั่นคง และคณะสงฆ์ก็จะดำรงอยู่ในคุณค่าและความหมายที่แท้

ฉะนั้น ถ้าจะปรับปรุงหรือตรา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ให้ได้ผลตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ได้จริง นอกจากจัดวางรูปแบบ ระบบ โครงสร้าง การปกครอง และมาตรการต่างๆ ให้มีประสิทธิภาพแล้ว ข้อสำคัญที่สุด จะต้องให้ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ พร้อมทั้งรูปแบบ ระบบ โครงสร้าง และมาตรการเหล่านั้น ทรงสาระ และสนองจุดหมายของพระพุทธศาสนาด้วย โดย

๑. เป็นหลักประกันที่จะให้วิถีชีวิตบวชเรียน หรือวิถีชีวิตแห่ง “สิกขา” สืบทอดต่อไปอย่างจริงจังมั่นคง เช่น กำหนดให้ผู้

บวชเข้ามาแล้วต้องได้รับการศึกษาอบรมอย่างแน่นอเน ทั้งเบื้องต้น และสืบต่อไป

๒. เป็นฐานรองรับระบบความสัมพันธ์พึ่งพากัน ระหว่าง วัดกับชุมชนแต่ละหน่วย ในเชิงศึกษา หรือในเชิงพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา โดยเฉพาะในชนบท

ถ้าการปรับปรุงระบบการปกครองคณะสงฆ์ โดยเฉพาะ การแก้ไขปรับปรุง หรือตรา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ครั้งนี้ สามารถทำให้ วิถีชีวิตแห่ง “สิกขา” นี้ กลับฟื้นคืนขึ้นมาได้ ก็จะเป็นการ ปรับปรุงที่มีความหมาย เป็นการพลิกฟื้นพระพุทธศาสนาครั้งใหญ่ และช่วยให้คณะสงฆ์เจริญอกงามในสาระอย่างแท้จริงและยั่งยืน

อนึ่ง ตามที่ได้มีการเสนอให้พิจารณาร่าง พ.ร.บ. ๒ ฉบับ คือ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ และ พ.ร.บ.คุ้มครองและอุปถัมภ์พระพุทธ ศาสนานั้น ถ้ายอมรับว่า คณะสงฆ์เป็นแกนของสถาบันพระพุทธ ศาสนา ก็น่าจะตั้ง พ.ร.บ.คณะสงฆ์ขึ้นเป็นหลัก คือดำเนินการ เกี่ยวกับ พ.ร.บ.คณะสงฆ์ให้ลงตัวก่อน ส่วน พ.ร.บ.คุ้มครองและ อุปถัมภ์พระพุทธศาสนานั้น แม้ว่าอาจจะเตรียมพิจารณาไปพลางๆ แต่ก็ควรตาม มิใช่หน้าหน้า พ.ร.บ.คณะสงฆ์ ทั้งนี้ เพื่อให้การตรา พ.ร.บ.คณะสงฆ์ดำเนินไปได้คล่องตัว และให้เกิดความประสาน สอดคล้องกัน

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต)

๓๐ กรกฎาคม ๒๕๔๒

ISBN : ๖๗๔-๗๘๔๒-๒๔-๓

จัดพิมพ์โดย : มูลนิธิพุทธธรรม โทร. ๐๒-๕๘๐-๕๑๒๗

พิมพ์ครั้งที่ ๐ : ๒๒ พฤษภาคม ๒๕๔๕ จำนวน ๕๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท สือตะวัน จำกัด